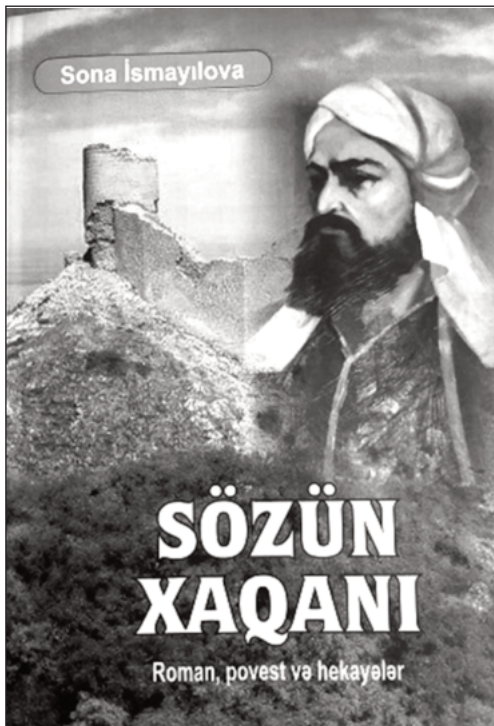


“SÖZÜN XAQANI” HAQQINDA SÖZ



Salam olsun, çox dəyərli oxucum! İnənirəm ki, bu söhbətimiz də maraqlı alınacaq. Belə əminliyimi şərtləndirən başlıca amil mövzunun əhəmiyyətli və vacib olmasından qaynaqlanır. Özünəqayıdış dönməni yaşadığımız bir zamanda belə söhbətlərə mümkün qədər çox yer verilməli və vaxt ayrılmalıdır. Bax elə adi bu sadaladığım “yer”, “vaxt” anlayışlarının uzlaşmasında apardığımız söhbət əslində özgözlüyündə bir “hadisə”-dir. Və artıq bu üç anlayışın bir arada olması isə tarix deməkdir. Tarix isə bizim iradəmizdən asılı olmayaraq artıq yaşanmış an, baş vermiş hadisə, gələcəyə özü olacaq keçmişdir. Məhz bu səbəbən vaxtaşırı tarixə müraciət etmək, soy-kökümüzü tanımaq, tanımaq vacibdir. Ədəbiyyat tariximizə baxdıqda, A. Bakıxanov, İ.Qutqaşınlı, M.S. Ordubadi, Y.V.Çəmənzəminli, Makulu, S. Vurğun, B. Bayramov, İ.Şıxlı, İ.Əfəndiyev, İ.Muğanna, Ə.Cəfərzadə, F.Kərimzadə ənənələrinin Y.Oğuz, Ə.Nicat kimi tanınmış, müasirlərimiz olan yazarlar tərəfindən bu gün də uğurla davam etdirilməsi sevindirici haldır. Ancaq, olduqca sevindirici hal odur ki, bu sahədə görülən işlər bununla kifayətlənmir. Məsələn, son iki ildə tanış olduğum kitablardan yuxarıda sadaladığım müəlliflər qədər məşhur olmayan müasirimiz şair-publisist Qələndər Xaçınçaylının “Güllə işığında” və yazıçı Hüseynbala Mirələmovun “Son səfər” povestləri tarixilik baxımından misilsiz sənət əsərləridir. Bugünkü söhbətimizin mövzusu isə ən son tanış olduğum “Söz xaqanı” kitabı barədə olacaq. Kitabın müəllifi artıq ədəbi mühitdə öz sözünü demiş, istər şeirləri ilə, istərsə də publisistik yazıları ilə oxucu rəğbətini qazanmış Sona Abbasəliqızıdır. QISA ARA-YIŞ Sona Abbasəliqızı (İsmayilova) 20 dekabr 1961-ci ildə Qərbi Azərbaycanda Göyçə mahalında ziyalı ailəsində doğulub. Göyçə mahalında böyüyüb boya-başa çatıb. Doğma kəndlərində orta məktəbi bitirdikdən sonra ali təhsil almaq üçün Bakıya gəlib. İndiki Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Univetsitetini bitirib. Tələbəlik illərində ailə həyatı qurub. Gözəl bir ailəsi var. Samir adlı bir oğlu və Samirə adlı bir qızı var. Hər ikisi ali təhsilli və ailəlidir. Sona xanım artıq 30 ilə yaxındır ki, Neft şirkətində çalışır. O, 18 ildir ki, eyni zamanda həm də jurnalist kimi fəaliyyət göstərir. Bir sıra mətbuat orqanları ilə müntəzəm əlaqə saxlayır, əməkdaşlıq edir. Hazırda “Zim.az” saytının və “Şərqi səsi” qəzetinin şöbə müdürüdür. AJB-nin və İraq İYB-nin üzvüdür. “Abdulla Şaiq”, “Qızıl Qələm” və “Ziyadər” mükafatları laureatıdır. Yüzlərlə Vətən həsrətli şeirlərin, bir-birindən oxunaqlı məqalələrin və ən nəhayət 9 bədii və publisistik kitabın müəllifidir. Haqqında söhbət açdığımız “Söz xaqanı” müəllifin oxucularla onuncu görüşüdür. Kitabda adı keçən romandan əlavə “Tale yolu” adlı bir povest və “Ümid”, “Ürək unutmur”, “Səssizliyin səsi” kimi üç hekayə də yer alıb. “Elm və Təhsil” nəşriyyatında işıq üzü görən kitabın nəşiri, redaktoru və eyni zamanda ön sözün müəllifi filologiya elmləri doktoru, professor, Nadir Məmmədli-dir. Bundan əlavə Ağrı İbrahim Çeçen Universiteti Təhsil fakültəsi dekanı və Atatürk Universiteti Kazım Karabekir Təhsil fakültəsi yabanc dillər Təhsil bölüm başkanı alman dili təhsili ABD başkanı professor. Dr. Melik Bülbül kitab tarixilik baxımından dəyər qazandıran son söz yazmışdır. “Onlardan biri də hekayə, povest və şeirlər ədəbiyyata gələn və tez bir zamanda yaradıcılığı ilə şöhrət tapan Sona İsmayilovadır. Nəsrindən görünür ki, onun çox zəngin elmi-tarixi düşüncəsi, tarixə dərin bələdliyi, faktlarla işləmək mədəniyyəti, eyni zamanda, güclü bədii təfəkkürü və təxəyyülü vardır. Qələmə aldığı “Sözün xaqanı” tarixi-bədii roman klassik şairimiz, ziddiyyətli tale yaşamış Əfzəlləddin Xaqaniyə həsr olunmuşdur. Müəllif romanı qələmə alarkən, ilk növbədə, özünü həmin tarixə aid etmiş, məhz o tarixdə yaşamış, dövrün hadisələrini, adət-ənənələrini, faktlarını öyrənmiş, qələmə aldıqlarını



rını təhtəpsixologiyası və yazıçı təxəyyülündə saf-çürük etmişdir. Elə buna görədir ki, əsər çox uğurlu alınmışdır.” – Bu fikirlər məhz hörmətli professorumuz Nadir Məmmədlinin kitabına yazdığı ön sözdəndir. Mənim fikirlərimə gəlincə Hüseynbala Mirələmovun “Son səfər” povesti Nəsimi haqqında, Nəsimi dövrü haqqında, həmin dövrün Şamaxısı, Azərbaycanı – yəni bu coğrafiya üçün zəruri məlumatlar baxımından nə qədər qiymətlidir, Sona Abbasəliqızının “Sözün xaqanı” romanı da Xaqani - Şairin adı İbrahim, atasının adı Əli idi. Orta əsr mənbələrində o, belə təqdim edilir: Əbu Bədil Əfzəlləddin İbrahim ibn Əli Nəccar ibn Osman ibn İbrahim Həqaiqi Həssanul-Əcəm Xaqani Şirvani. Burada Həqaiqi, Həssanul-Əcəm və Xaqani onun təxəllüsü, Əfzəlləddin ləqəbi, Əbu Bədil künyəsi və Şirvani mənsub olduğu yerin adı-nisbəsidir. –haqqında, onun yaşadığı dövr haqqında məlumatlılıq baxımından zəngin mənbə hesab oluna bilər. Ümumiyyətlə onu qeyd etmək istəyirəm ki, Sona xanım tarixi roman janrına yanaşması, bu yanaşmada qarşıya qoyduğu məqsəd və nailiyyəti alqışa layiqdir. Əsərin sonluğunu nəzərə almasaq demək olar ki, təbiət mənzərələrindən tutmuş, insanların davranışları, müxtəlif hadisələrin təsvirləri, dialoqların tərtibi, müəyyən söz və ifadələrdən yerində, düzgün istifadə etmək kimi bütün zəruri məsələlər uğurla öz həllini tapmışdır. Yuxarıda qeyd etdiyim kimi yalnız sonluq hissədə, artıq roman bitdikdən – hər şey gözəl başlayıb, inkişaf edib, yekunlaşdıqdan - sonra hansısa texniki səbəbdən zamanın itməsi, uyğunsuzluq baş verir. Bu halla biz nəsr əsərlərinin çoxunda məhz sonluqda rastlaşırıq. Belə hallarda müəlliflər ya bilərəkdən bu addımla nəşə əlavə bir məlumat çatdırmaq istəyirlər, ya da

sonluqda müxtəlif səbəblərdən, bəlkə də ani diqqətsizlikdən xırda qüsurlar yaranır. Ancaq onu da əlavə etmək istəyirəm ki, bu uyğunsuzluğun həmin ardından “... Təbrizin mərkəzində də Bakıdakı kimi yaraşıqlı, güllü-çiçəkli Xaqani parkı var. Parkın girecəyində Əfzəlləddin Xaqaninin şərefinə böyük və əzəmətli bir abidə də ucaldılıb. Xiyabanın yaxınlığında “İslamın Fırzəsi” adlandırılan Göy məscid, məscidin içərisində Həqiqi təxəllüsü ilə tanınan hürrüf şair, Qaraqoyunlu dövlətinin Beşinci Sultanı Müzəffərəddin Cahan şahın və onun xanımının dəfn olunduğu məqbərə yerləşir. Cahan şah Həqiqi Azərbaycan türkü idi... Şairlər məqbərəsində isə şamaxılı Azadlıq zəvvarının – əslən oğuz türkü olan Xaqani Şirvaninin başdaşına bu sözlər yazılıb: “Bu qəbir rəhmətlik, bağışlanmış, filosofların və şairlərin böyüyü, hakim Əfzəlləddin İbrahim Xaqani ibn Əli Şirvaninin dir. Hicri beş yüz doxsan beşinci ilin şəvval ayı” Burada uyuyan dörd yüzdən çox şairin cərgəsindən sanki söz mülkünün xaqanının – orta əsr Şərqi intibahının “Zöhrə ulduzu” sayılan Xaqani Şirvaninin ölüm və əbədi səsi gəlir: “bir əcəm türkü-yəm... Tanrı istəyən... ” “belə bir gözəl sonluqla öz fikrini tamamlayır və oxucuda tam fikir formalaşmasına xidmət edən bitkin məlumat ötürməyi bacarır. “Sözün Xaqanı” romanı haqqında təəssuratlarımı aşağıdakı kimi yekunlaşdırmaq istəyirəm: - Müəllifin romanı yazmağa ciddi hazırlaşdığı, müəllifin və səfərlərinin nəticəsi göz qabağındadır. Bu təqdirəlayiq və bütün gənc yazarlara tövsiyə olunmalı bir nümunədir, - Romanın həcmi müasir tələblərə tam cavab verir, - Dili səlisdir və aid olduğu dövrə səsləşir, - Tarixilik baxımından zəruri məlumatlarla zəngindir, - Ən əsası olduqca vacib bir mövzuya müraciət etməklə əslində cəsarətli bir addım ataraq ədəbiyyatımıza gözəl, bitkin, tam məlumat yüklü bir əsər qazandırmışdır. Nəsrin çatdırıram ki, görkəmli şairimiz Məmməd Rahimin “Xaqani” mənzum dramından sonra Xaqani haqqında ikinci iri həcmli əsər, nəsrə ilse ilk nümunədir. Bütün bu sadaladıqlarıma görə Sona xanımı təbrik etmək olar. Qeyd etdiyim kimi kitabda adı çəkilən romandan əlavə bir povest və üç hekayə də var. Kitabın diqqətəlayiq xüsusiyyətlərindən biri də odur ki, bu povest və hekayələrin də ruhu kitabın ümumi ruhu, abu-havası ilə uyğunluq təşkil edir və özünəməxsus xüsusi bir vəhdət yaradaraq birlikdə tarixilik ampulasından çıxış edirlər. Sonda yenə söhbətimizin əvvəlindəki məsələyə qayıtmaq istəyirəm. İlk öncə Sona xanıma belə bir xeyirli işə imza atdığına görə təşəkkür edir, sonra özümü gənc yazarlara tutaraq demək istəyirəm ki, araşdır-salar nə qədər haqqında yazılmalı Kərəmlilərimiz, Nəsimilərimiz, Xaqanilərimiz, Hadilərimiz, Qəmküsarlarmız var... Ən dəyərli nemət olan vaxtınızı bu sətirləri oxumağa sərf edib sona qədər həmsöhbət olduğunuz üçün qarşınızda baş əyir və sonsuz təşəkkürlərimi çatdırıram.

30.06.2020



Zaur USTAC,
şair-publisist